

De geest is uit de fles

door Allan Varkevisser

De staatssecretaris maakt een ontspannen indruk. Ze geeft me een kopie van artikelen in *Libelle* en *Elsevier* over de moeilijkheden die mannen ervaren met het combineren van werk en zorgtaken. De aandacht van deze media voor dit probleem vergroot het draagvlak, zal ze even later beweren. 'Het onderwerp emancipatie en het combineren van arbeid en zorg gaan steeds meer leven.'

Een oppervlakkige vergelijking tussen het verkiezingsprogramma van D66 en het regeerakkoord op het punt van arbeidszorg en emancipatie leert dat er niet veel verschil tussen die twee bestaat.

'Ik denk ook dat de onderhandelaars van D66 daar veel aandacht aan hebben besteed, zowel aan het emancipatiehoofdstuk als aan het onderwerp arbeid en zorg.'

Het is dus geen toeval dat D66 nu een staatssecretaris op emancipatiezaken heeft?

'Er is van oudsher een grote betrokkenheid van de partij bij dit onderwerp. Het past ook goed bij de traditie van de partij. In de zin dat het emancipatiebeleid altijd op vrouwen en mannen gericht moet zijn. Wij hadden niet voor niets een PEAC, Politiek Emancipatie- Activerings-Centrum, in plaats van een vrouwenraad of een platform voor vrouwenemancipatie. Van meet af aan is emancipatie binnen D66 breder geweest dan alleen het activisme vanuit de vrouwen zelf. Die oriëntatie zie je in het beleid nu heel duidelijk terugkomen.'

Je zou kunnen zeggen dat een staatssecretaris Arbeid, Zorg en Emancipatie het nu eigenlijk vrij makkelijk heeft. Je moet het emancipatiebeleid op het gebied van arbeid en zorg gaan vormgeven. Dat betekent dat je een aantal dingen moet uitwerken die al vrij lang in discussie zijn en waar al lang en veel aandacht voor is geweest, bijvoorbeeld wettelijk regelen van het recht op verlof en deeltijdwerk.

'Je bedoelt: je maakt een wetje en je bent klaar en je kan leuke din-

Annelies Verstand is staatssecretaris voor Arbeid, Zorg en Emancipatie. Ze is de nieuwe coördinator van het emancipatiebeleid van de Rijksoverheid.

Na tien jaar burgemeesterschap, eerst van Heteren en later van Zutphen, is ze ingegaan op de uitdaging van het tweede paarse kabinet: vormgeven aan een integraal emancipatiebeleid.

In dit gesprek gaat ze in op de betekenis van het begrip emancipatie binnen D66, op de cultuuromslag die nodig is en de valkuilen voor haar beleid.

gen gaan doen. Zo is het natuurlijk niet. Het is een overzichtelijke portefeuille met emancipatie, kinderopvang, arbeid en zorg, maar het is tegelijkertijd een behoorlijk gecompliceerde portefeuille. Ik ben nu bijvoorbeeld bezig met een beleidsnotitie over hoe je vorm moet geven aan werk en zorg en tijdsindeling. Men denkt bij dit onderwerp altijd dat het gaat om de zorg voor kleine kinderen, maar dat is te beperkt. Het kan ook gaan om zorg voor ouders of je naasten, of om 'sabbatical leaves' of om verlof voor scholing. Het is dus breder en dat maakt het ook al gecompliceerder. Je hebt ook te maken met tegenstrijdige belangen. Denk maar aan de directe economische belangen van het bedrijfsleven en de organisatorische problemen die zulke verlofregelingen kunnen veroorzaken. Deze problemen zijn vergelijkbaar met die bij de invoering van de 36-urige werkweek.

Er ontstaat langzamerhand een mentaliteit dat er meer in het leven is dan alleen maar hard werken en carrière maken. En dankzij onze welvaart kan dat ook. De gunstige economische ontwikkeling maakt het mogelijk dat er meer aandacht komt voor de kwaliteit van het bestaan. Ik denk wel dat dit zich nu vooral voordoet bij een

bovenlaag van de bevolking, maar daar beginnen bepaalde ontwikkelingen nu eenmaal. Aan de andere kant, denk ik dat er voor alle inkomensgroepen voordelen te behalen zijn. Wat je nu ziet is een strikte scheiding: de een is fulltime in een baan actief en de ander is thuis of heeft een kleine deeltijd baan. Je zou dat beter kunnen verdelen, zodat er voor allebei tijd vrijkomt om andere dingen te gaan doen: vrijwilligerswerk, scholing, culturele activiteiten, etc. Ik zie het dus breder dan alleen de zorg voor kleine kinderen.'

Maar daar zit voor de meeste mensen met opgroeiende kinderen wel het grootste probleem, namelijk de buitenschoolse opvang. Er zijn enorme wachtlijsten want de capaciteit is gering.

'Daar mankeert het nodige aan. Er komt structureel vierhonderd miljoen beschikbaar voor kinderopvang, voorschoolse opvang, tussenschoolse opvang, en buitenschoolse opvang. Ook het overblijven op scholen is nog steeds niet goed geregeld en dat is buitengewoon lastig. In de hele maatschappij zie je verruiming van werktijden en flexibilisering, maar als je naar de kinderopvang kijkt en

naar de scholen, dan worden de uniforme schooltijden nog steeds zeer strak gehandhaafd. Er wordt niet goed ingespeeld op wat er in de rest van de maatschappij gebeurt. Ook daar zou je wat mij betreft iets aan moeten doen. Die tijden zouden flexibeler moeten worden gehanteerd, analoog aan de winkeltijden.'

Wat zijn in dit geval de tegenstrijdige belangen? Waarom kunnen scholen en kinderdagverblijven zich niet gewoon aanpassen?

'Op het moment dat je met nieuwe dingen en nieuwe wensen komt, ontstaat er altijd verzet. De algemene houding is vaak: "We moeten al zo verschrikkelijk veel en nu moeten we ook dit nog eens een keer." Bij tegenstrijdige belangen denk ik aan de directe economische belangen versus de belangen van de werknemers die kinderen op school hebben. Daartussen bestaat nu een strikte scheiding. Tussen dan en dan werk je en de rest is privé, en privéproblemen los je zelf maar op.

Voor scholen geldt precies hetzelfde. Er zijn scholen die op een bepaalde dag sluiten vanwege cursussen of vergaderingen. Ze kondigen dat gewoon aan en ouders moeten dan maar opvang regelen. Dat kan in mijn ogen niet meer in deze maatschappij. Als je werk en zorgen wilt combineren, moet er ook sprake zijn van enige continuïteit. Dat vergt echter een omslag in het denken en je komt er niet door daar alleen maar een aardige wet voor te bedenken en die in de samenleving te droppen. Je moet ook draagvlak voor je beleid creëren. Daarom ben ik zo verheugd over artikelen in populaire media als *Libelle*, *Elsevier* en *Intermediair* over dit soort van vraagstukken.'

Als we dit aspect terugkoppelen naar de vraag naar de inbreng van D66 en de D66-stijl in Paars II, vind je het hameren op draagvlak en het creëren ervan een typisch D66-element?

'Het is een wijze van politiek opstellen en bestuurlijk handelen die ik ook in Zutphen had en die mij bij mijn afscheid in positieve zin is nagedragen. Men vond typerend aan mijn stijl het communiceren, het interactieve en het draagvlak creëren. Ik denk inderdaad dat dat typisch D66 is. Waarmee ik niet wil zeggen dat de anderen het niet doen, maar wij zitten er bovenop. Bij deze maatschappij past geen topdown wetgeving meer, daarvoor is deze maatschappij veel te geëmancipeerd.

Als ik nu naar mijn eigen portefeuille kijk, dan kun je zeggen dat we als overheid vinden dat we het combineren van werk en zorg moeten stimuleren. Dat zie ik ook als achtergrond van de kaderwet, er moet heel nadrukkelijk een stimulerend karakter inzitten. Ik vind het dan de kunst om een mix te vinden tussen enerzijds als politiek een duidelijke zet in de goede richting geven door iets dwingend op te leggen en anderzijds het uitwerken van het beleid aan de betrokken partijen zelf over te laten. Per onderwerp moet je goed kijken hoe je vorm kunt geven aan zo'n proces. En dat hangt heel erg af van de partijen met wie je te maken hebt. Een standaardrecept is er niet en dat zou ook strijdig zijn met het eerdere uitgangspunt dat de maatschappij mondig en geëmancipeerd is geworden.'

De keerzijde van het laten van een behoorlijke discretionaire ruim-

te bij de uitvoering van het beleid is dat je grote plaatselijke verschillen kunt krijgen.

'Dat vind ik niet zo erg, als maar aan de doelstelling is voldaan. Ik denk dat je dan een hoger rendement kunt krijgen. Ik kan me voorstellen dat de behoefte aan kinderopvang in een agrarische gemeente anders ligt dan in een achterstandswijk in de stad. Daar kun je niet met een en dezelfde regeling in voorzien. Je zult een zekere vrijheidsmarge in moeten bouwen om effectiviteit te bereiken.

Je ziet in het algemeen bij wetgeving dat men de neiging heeft om in de casuïstiek en daardoor in gedetailleerde regelgeving terecht te komen. Om, met de beste bedoelingen overigens, gevallen voor het voetlicht te brengen: hoe werkt de wet voor deze groepen uit en willen we dat effect wel? Je kunt dat enigszins voorkomen door te toetsen op het doel en niet zozeer op de weg waarlangs dat doel wordt bereikt.'

Welke valkuilen zie jij met betrekking tot jouw portefeuille? Ik denk dan aan weerstand vanuit het veld, te weinig financiële middelen, schattingen die niet realistisch zijn, etc.

'Ik denk dat er een fors bedrag is uitgetrokken voor de kinderopvang. Op basis van de huidige cijfers kunnen we daar een redelijk eind mee uit de voeten. Het zou kunnen gebeuren dat de arbeidsparticipatie van vrouwen enerzijds en de zorgparticipatie van

Archiefoto

'Er is een fors bedrag uitgetrokken voor kinderopvang'

mannen anderzijds toeneemt en dat kan consequenties hebben voor de behoefte aan kinderopvang.

Het lijkt nu alsof mijn portefeuille beperkt is tot de kaderwetgeving arbeid en zorg, maar ik heb ook de coördinatie om voor alle departementen drie actieplannen voor emancipatie in te dienen en ze in deze kabinetsperiode ook uit te voeren. En daar liggen hele interessante mogelijkheden want je hebt het dan over raakvlakken met alle beleidsterreinen. Als ik kijk naar het beleidsterrein van Verkeer en Waterstaat en je zou verder nadenken over het verruimen van arbeidstijden, gecombineerd met een andere dagindeling, dan ben ik benieuwd welke invloed dat zal hebben op ons mobiliteitsvraagstuk. Dat zijn hele interessante noties.

Een ander punt is de doorstroming van vrouwen, het doorbreken van het glazen plafond. Heel veel bedrijven gaan er nog steeds van uit dat bepaalde leidinggevende functies niet combineerbaar zijn met zorgtaken. Dat is helemaal gebaseerd op de ouderwetse gedachte van het aanwezigheidsscenario: de baas hoort er altijd te zijn. Maar directeuren en managers hebben er ook commissariat bij, of zijn soms op reis of zijn voorzitter van een politieke partij. Gegeven de ontwikkeling van moderne communicatie- en informatietechnieken vind ik dat men beter in termen van gedeeltelijke bereikbaarheidsscenario's kan denken dan in aanwezigheidsscenario's. Daar liggen ook mogelijkheden, maar dat vereist een andere manier van denken.'

Zo gaat u voorbij aan de vraag naar eventuele problemen die u op uw terrein kunt tegenkomen.

'Goed, een valkuil vind ik dat je je beperkt tot puur het emancipatiebeleid voor vrouwen en niet de verbanden legt met andere beleidsterreinen. Daarmee wordt het natuurlijk wel complexer. We moeten proberen emancipatiebeleid onder te brengen in bestaand beleid. Dat betekent dat voor de departementen niet altijd extra geld en energie nodig is om de actieplannen te realiseren. Ze moeten proberen binnen bestaand beleid het emancipatie-effect voor vrouwen en mannen een plek te geven.'

Oud-minister de Boer had ook zo'n coördinatiefunctie en moest het milieubelang steeds 'voor de poorten van de hel wegslepen', zoals ze het zelf noemde. Moet u dat de komende jaren ook gaan doen, bijvoorbeeld als het economisch tegen gaat zitten?

'We hebben nu nog het economisch tij mee. Het risico is inderdaad dat als het echt veel slechter gaat, het meer een kwestie wordt van hoe blijven we aan het werk. Toch vraag ik me af of de geest die nu uit de fles is, namelijk een andere manier van denken en omgaan met je bestaan, of je die ooit weer in de fles krijgt. Dan moet het echt drastisch veel slechter gaan. Onze maatschappij ontwikkelt zich gewoonweg zodanig dat we ook om andere redenen verder zullen moeten gaan met het anders organiseren van werk en zorg tussen mensen.' ♦